

Regimantas Gudelis – Klaipėdos universiteto Chorvedybos ir pedagogikos katedros profesorius, socialinių mokslų daktaras, Muzikologijos instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis.

Moksliniai interesai: chorinis menas, chorinio meno istorija, dainų šventės.

Adresas: Kristijono Donelaičio g. 4, LT-92144 Klaipėda.

Tel. (+370 ~ 46) 252 836.

El. paštas: regimantas.gudelis@gmail.com.

Regimantas Gudelis – Ph. D. in Social Sciences, Research Fellow at the Institute of Musicology, Prof. at the Department of Conducting and Pedagogics, Faculty of Arts, Klaipėda University (Lithuania).

Research interests: choral music, history of choral music, song festival.

Address: Kristijono Donelaičio str. 4, LT-92144 Klaipėda.

Telephone: (+370 ~ 46) 252 836.

E-mail: regimantas.gudelis@gmail.com.

Regimantas Gudelis

Klaipėdos universitetas

DAINŲ ŠVENTĖS IR JUNG TINIO CHORO MENINĖS-DVASINĖS ENERGIJOS KLAUSIMU

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjama Lietuvos dainų šventėse pasirodantis jungtinis choras – jo žanrinė specifika bei meninė-dvasinė energija. Pagrindinė tiriamoji medžiaga – tokio choro dirigentų nuomonės, surinktos interviu metodu. Dainų šventės ir jungtinį chorą dirigentai laiko daugiareikšmiu socialiniu-meniniu fenomenu, vertingu tiek tautos chorinės kultūros, tiek ir tautiškumo aspektais. Choro meninė-dvasinė energija ir jos proveržio intensyvumas priklauso nuo jo meninio atlikimo techninės kokybės, meninės interpretacijos ir atlikėjų sutelktumo. Dirigentas – šių procesų įkvėpėjas ir koordinatorius.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: dainų šventė, jungtinis choras, dirigentas, muzikos interpretacija, meninė-dvasinė energija.

Abstract

The article analysis the joint choir performing in the Song Festival – its genre peculiarity and artistic-spiritual energy. The main research material consists of the interviews with the conductors of such choirs. Conductors treat Song Festivals and joint choirs as a social-artistic phenomenon having a lot of meanings what concerns the aspects of choral culture as well as the national character. Artistic-spiritual energetics of the choir and the intensity of its outburst depend on the technical quality of the artistic performance, artistic interpretation and the performers' concentration. The conductor here is the one who inspires and coordinates. KEY WORDS: The Song Festival, joint choir, conductor, performance of music, artistic-spiritual energy.

I v a d a s

Dainų šventė ir jos jungtinis choras – tautos etninės tapatybės ir dvasinės galios raiška. Ši galia atsiveria kiekvienoje dainų šventėje, dainuojant jungtiniam chorui, ritualiniuose šventimo veiksmuose, dainininkų bendravimo su dirigentu ir publikos situacijose. Tačiau šie meninės-dvasinės energijos fenomenai iki šiol nebuvo tyrinėti ir liko apgaubti paslaptimi. Atskleisti jų prigimtį ir ypatumus, parodyti, kaip šią energiją pajaučia jungtiniam chorui diriguojantys dirigentai, yra šio straipsnio tikslas.

Straipsnio tiriamoji medžiaga – šventės dirigentų refleksija, jų nuomonės ir atsakymai į pateiktus klausimus. Tai dainų šventės dirigentų asmeninė profesinė patirtis, atspindinti visuotinę chorinę patirtį, kadangi dirigento asmenyje susitelkia aktualiausios dainų šventės problemos: jungtinio choro organizuotumas, susitelkimas ir energija, meniškumas ir šalies chorų vokalinė-muzikinė technika, repertuaro problemos, meninio kūrinio interpretacija, dainininkų meninės iniciatyvos ir drausmė, sąmoningumas šventėje etc. Diriguodamas kūrinį dirigentas siunčia meninius-energetinius impulsus chorui, šis juos priima ir, daug kartų sustiprinęs kolektyvine galia, siunčia publikai. Komunikacija sukdamasis atlikėjų menui būdingu ratu: dirigentas – choras – publika, dirigentas sukuria šventės jausminę atmosferą, inspiruoja džiaugsmo simboliką. Tiriamas klausimas įsiterpia į autoriaus dainų švenčių tyrinėjimus.

Tyrimo objektas – dainų šventės jungtinis choras, jo meninė-dvasinė energija.

Tyrimo metodai – šventės dirigentų *asmeninės patirties ir kompetencijos* laisvo interviu – pokalbių metodu fiksavimas ir analizė; teorinė objekto analizė, asmeninė autoriaus patirtis.

Dirigentų apklausa buvo atlikta Lietuvos chorų sąjungos seminare „Vasaros akademija 2012“. Pokalbiuose dalyvavo iškiliausieji šalies chorinio meno meistrai: Lionginas Abarius, Petras Bingelis, Vytautas Miškinis, Regina Malickaitė, Rasa Gelgotienė, Kastytis Barisas, Artūras Dambrauskas, Algirdas Šumskis, Arvydas Girdzijauskas ir kt.

(Klausimai, kurie buvo užduodami respondentams, straipsnyje dėl vietos stokos nebus pateikiami arba pateikti tik sutrumpintai. Dirigentų atsakymai pabrėžti *itališku* šriftu).

Tyrimo naujovė. Dainų šventės ir jungtinio choro *meninės-dvasinės energijos* klausimas kaip atskiras tyrimo objektas yra formuluojamas ir ti-

riamas pirmą kartą. Prielaidą tam davė 1980 ir 1985 m. respublikinėse bei 2012 m. Klaipėdos dainų šventėse atliktos chorų dainininkų apklausos¹. Dainininkai konstatavo choro energijos buvimą, iškelė džiaugsmo kaip vieno iš pamatinių dainų šventės kriterijų reikšmę. Dirigentai dainų šventės ir jungtinio choro prasmes apibrėžia ne abstrakčiame laike, o kaip realias, „čia ir dabar“ atsiskleidžiančias, *aktualias* prasmes ir vertybes. Teorinė ir praktinė darbo vertė: visuomenės ir dainininkų pažintis su šventės dirigentų dvasiniu pasauliu, jų aspiracijomis ir meninėmis pastangomis, tikimasi, pravers jų ryšio su dainininkais ir publika, o platesniu mastu ir visos šventės efektingumo optimizavimui. Turint omenyje tiriamojo objekto sudėtingumą, jo tyrimas tik įpusėtas, todėl pageidauja tolesnio tyrimo.

1. Sąvokų *jungtinis choras* ir *dvasingumas* patikslinimas

2003 m. dainų švenčių tradicija buvo įtraukta į UNESCO Reprezentatyvų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Po šio įvykio spaudoje atsirado klaidinančių tvirtinimų, o gal nevykusių sinonimų, neva dainų šventės buvo įregistruotos už „masių dainavimą *a cappella*“.² Kitur žodis „masė“ dar buvo keičiama į „minią“ etc. Iš tikrųjų buvo įregistruota dainų švenčių *tradicija*, kartu ne „masių“, o metodiškai organizuoto jungtinio choro dainavimas. Dainų švenčių programose ir lietuviškoje muzikos enciklopedijoje³ tas choras vadinamas *jungtiniu choru*. O termino „masių dainavimas *a cappella*“ reikšmė nėra aiški, greičiausiai dėl to jo nerasime net terminų enciklopediniuose žodynuose⁴. Psichologijos moksle *minia* – neorganizuota žmonių masė⁵, žmonės minioje – *anonimai*. Anot Viktoro

¹ Gudelis R. *Chorinis menas lietuvių tautos kultūroje*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2001, 198–266; Gudelis R., Plungienė I. Tradiciškumo fenomenas Dainų švenčių pajautoje: sociologinių tyrimų duomenimis. *Res humanitariae IX*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2011, 190–209.

² Gražinis R. Tautiškumo pamokos. *Krantai*, 2006, nr. 4, 47; Abromaitytė L. Dainų šventės šviesa ir debesys. *Lietuvos žinios*, 2007 07 09 (nr. 153) etc.

³ *Muzikos enciklopedija*, t. 1. Vilnius, 2000, 249.

⁴ *Terminorum musicae index. Septem linguis redactus*. Akadémiai Kádó Budapest. Bärenreiter Kassel – Basel – Tours – London), 1978.

⁵ Minia – tai neorganizuota žmonių masė, kuriai būdingas didelis jų sudarančių individų konformizmas, vieningumas ir emocionalumas (Jacikevičius A. *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius: Žodynas, 1995, 92).

Gerulaičio: „masė – tai minia, o „grubiau“ tariant – „banda“⁶. Minia, kaip žinome, dainuoti (ir rėkti) *a cappella* gali. Tiesa, yra giminingas terminas *masinis dainavimas*, atėjęs iš rusų – dainavimas eisenose, mitinguose, be specialaus pasirengimo, čia pat išminktų dainų.⁷ Bet tokia tradicija lietuviams svetima. Belieka vartoti įprastą terminą *jungtinis choras*. Tai susirepetavęs, daugiabalsis choras su vieningu repertuaru. Jo sudėtis siekia iki 16 000, kartais ir daugiau dainininkų.

Prastu vardu vadinti tokį chorą nemandagu; į dainų šventę dainininkai suvažiuoja šventiškai nusiteikę, pasipuošę, pasirengę švęsti. Terminų kaitaliojimas nepasiteisina. Mūsų protėviai sakydavo: „Pakeitęs vardą, pakeisi laimę.“ „Tai ateina iš labai senų laikų, dar iš mitologinio mąstymo. Taip yra visame pasaulyje, visose visuomenėse. Vardo davimas yra kažkokio asmens, daikto ar reiškinio išskyrimas iš visumos ir jo *įsteigimas*: pasakymas, kad nuo šiol jis *bus*. Ir bus būtent toks“⁸. Net humanitarai pastebi skirtumą tarp šiaip sau dainavimo ir *choro*. Šį skirtumą taikliai apibūdina ir poetas Marcelijus Martinaitis, kalbėdamas apie XX a. pradžios lietuvių chorų sąjūdį: „Į pirmąją mūsų Dainų šventę atvažiavo ne šiaip sau liaudies dainininkai, o žmonės, *jau atitinkamai paruošti, pasiekę tam tikrą profesionaliosios kultūros lygį* (pabrėžta – R. G.). Jau pirmoji Lietuvos dainų šventė buvo liaudies ir profesionaliosios kūrybos, chorinio dainavimo vaisius, senoji, kaimiškoji, bet ir naujoji, profesionalioji, telkimosi dainuoti lydinys“⁹.

Dvasingumas – egzistencinės žmogaus būties apibrėžtis, dvasines vertybes iškelti aukščiau gamtinės tikrovės.¹⁰ Kadangi dvasinis žmogaus gyvenimas, dvasingo gyvenimo sandai reiškiasi istoriškai susiklosčiusiose meno šakose, dainų šventė ir bus viena, dargi išskirtinė, ypatinga individo ir tautos kultūros bei dvasingumo reiškimosi forma. Dainų šventėje dvasingumas skleidžiasi santykyje su etnine savimone, tautos istorija, su pačia tauta, jos kultūrine tradicija, dainos menu. Dvasingumą straipsnyje

⁶ Iš radijo laidos „Pokalbiai su Viktoru Gerulaičiu“, 2012 gruodis.

⁷ Reiškinyi ir terminas *массовое пение* pas mus atėjo iš rusų (žr. Романовский Н. *Хоровой словарь*. Ленинград, 1968, 60).

⁸ Jolanta Zaborskaitė: „Tikrovė yra tarsi užkalbėta būti neigiama.“ Prieiga internetu: <http://www.bernardinai.lt/> /2011-05-03.

⁹ Pasikalbėjimai ant Dainų švenčių kelio: ar išliks Dainų šventės lietuvių dvasingumo viršūnė. [Dalyvavo LLKC direkt. pavad. J. Mikutavičius, prof. habil. dr. E. Balčytis, poetas M. Martinaitis, prof. habil. dr. R. Grigas, kompozitorė N. Sinkevičiūtė. Išdėstė L. Giedraitis.]. *Muzikos barai*, 2007, nr. 5–6, 28–30.

¹⁰ *Estetikos enciklopedija*. Vilnius, 2010, 114.

siejame dar su džiaugsmu – nuoširdžia žmogiškąja reakcija. Dvasingumo ir džiaugsmo buvimo intensyvumą galima pajauti ir matyti visur: dalyvių elgsenoje, jungtinio choro dainose, dainininkų meniniame aktyvume ir energijoje, aukščiausiųjų vertybių manifestavimo patose. Tai yra žmonių dvasingumo ir džiaugsmo ženklai.

2. Jungtinio choro specifika ir vertybės

Jungtinis choras, monumentalus meninis gaivalas, XIX a. pirmojoje pusėje į ramią, išdailintų lygių balsų (barokinio tipo) chorų areną įsiveržė su Didžiąja prancūzų revoliucija, po jos plėtėsi, keitėsi, įvairiomis progomis jis sutelkiamas ir mūsų laikais. Jungtinis choras – situacinis, neturintis pastovaus pavidalo ir kokybės etalono, nes yra organizuojamas pagal galimybes ir tam tikrais tikslais. Jo meninė funkcija yra skleisti dainą plačiu frontu, dainuoti didelėms masėms, visiems tiesiai į jausmus ir širdį. Dabartinių Baltijos dainų švenčių jungtiniai chorai – dabar aukščiausia (masiškuo požiūriu) jungtinio choro apraiška.

Dainų šventės ir jose susiburiantis jungtinis choras egzistuoja tik tautinėje kultūroje, todėl adekvačiai gali būti suvokiamas tik konkrečios tautos istorijos ir meninių tradicijų kontekste.

Jungtinis choras nėra mechaninė daugelio chorų suma, o iš tokios sueities ir bendro dainavimo atsirandanti nauja žanrinė ypatybė, naujas choro skambesys. Muzikali ausis net ir klausydama choro iš radijo ar garso įrašų (CD) atskirs, kai dainuoja įprastinio dydžio ir kai dainų šventės jungtinis choras. Muzikas profesionalas skirs ir daugiau – kur latvių, estų dainų šventės choro skambesys, kur savasis. Mums tai svarbu, nes tai mūsų tautos tradicija, kurią mes norime tęsti. Štai ką apie jungtinį chorą ir jo savybes kalba dirigentai:

T. Ambrozaitis: „Jungtinis choras yra: garsų vaivorykštė; visus dainuojančiuosius jungiantis džiaugsmas; gerų emocijų, vienybės ugdymas. Jungtinio choro tembras priklauso nuo dainuojančiųjų nuotaikos, nuo noro arba nenoro dainuoti, nuo visų chorų vadovų kompetencijos, dirbant su kolektyvu. Jungtinio choro tembras – Lietuvos geografinės padėties, būdingų balsų ir tembrų spalvinė gama.“

A. Dambrauskas: „Dainų šventės chorą suvokiu kaip reiškinių, kuris sudaro galimybę pajusti tautos dvasingumą, vienybę ir stiprybę. Niekas kitas

taip nesuvienija tautos, kaip bendras dainavimas. Su dainų šventės chorų galima dainuoti tiek sudėtingus kūrinius, tiek ir paprastus. Viskas priklauso nuo bendro lygio, taip pat nuo dirigentų talento. Bendras dainavimas sudaro ir šiek tiek žemesnio lygio chorams galimybę pajauti masinio dainavimo euforijos būseną.“

(Kl.: „Lietuviška muzikinė kritika ne kartą įtikinėjo, neva dainų šventės ir jungtinis choras iš tikrųjų tėra aktualūs tik mažoms tautoms tautiniu ar politiniu aspektu?“)

P. Bingelis: „Juokinga! Tai kodėl šventes įtraukė į UNESCO Paveldo sąrašą? Bet ar tai svarbiausia – geriau ar blogiau kokioje šventėje choras dainavo? Jungtinis choras yra vertybė. Taip! Potsdame L. Bethovenas Devintosios simfonijos finalą giedojo 5 000 žmonių choras. Juk pats L. Bethovenas kvietė – „Susijunkit milijonai“. Va, čia tai jėga! Gieda tą kūrinių ir mažesnis choras salėje, bet tai jau kitas dalykas. Devintąją simfoniją geriau palikime ramybėje, bet įsivaizduokime, Lietuvoje taip pat, bent 5 000 asmenų choras galėtų giedoti gero lygio lietuvišką repertuarą. Jeigu vieni gieda Devintąją simfoniją, kodėl mes negalime gerai padainuoti savo lengvesnio repertuaro. O dėl tautiškumo palaikymo, tai kaip mes galime išlaikyti tautiškumą? Štai neseniai mūsų filharmonijoje lankėsi LMTA choras. Koncerto programoje vien Vakarų muzika. Kuo tada mūsų choras skiriasi, sakysime, nuo kokio nors choro iš Kelno su tokia pat programa – Bachas, Bethovenas? Ar mes patys į savo choro programą galime įtraukti bent porą lietuviškų kūrinių, ar jau nebegalime? Mes privalome tai daryti, nes jau mes patys griauiname savo tautiškumą. Patys! Dainų šventė tai iš tikrųjų ugdo tautiškumą.“

G. Jakubėnas: „Į jungtinį chorą žiūriu kaip į lietuvių tautos dainingumo raiškos ir savimonės analogo neturintį reiškinį. Originalumas būtų tai, kad mūsų daininga ir balsinga tauta jungtinio choro pavidalu išreiškia savo lūkesčius ir norus, vargus ir džiaugsmus.“

(Kl.: „Koks reiškinys yra jungtinis choras? Kokios jo savybės?“)

V. Miškinis: „Koks reiškinys? Jungtinio choro skambesys iš esmės yra kitoks nei vieno ar kelių chorų, dainuojančių koncerte, scenoje. Žinote, pagal akustikos dėsnius, decibelų kiekis nesikeičia, net jeigu dainuoja ir daugiau kaip 200 žmonių, keičiasi tik garso spalva, jo emisija. O labiausiai tuomet, kai dainininkai gerai moka repertuarą ir kartu surepetuoja. Grįžkime į Tūkstantme-

čio šventę. Tąkart chorai repertuarą išmoko kaip niekada gerai, net ir požiūris buvo kitas – labiau pakylėtas, dvasingesnis. Iš to ir rezultatai buvo geresni. Kai žmogus dainuodamas išlieja dainos turinį ne formaliai, o iš savęs, iš širdies, garso kokybė įgauna kitokią spalvą.

Tai dar priklauso ir nuo dainos žanro, nuo dainavimo būdo – a cappella ar su pritarimu. Kiek man teko šventėje klausytis choro iš įgarsinimo aparatūros būdelės, visuomet garso kokybę lengviau buvo suvokti ir vertinti dainų atlikimų a cappella, t. y. kai dainuojant nebūna pašalinių mechaninių garsų ir papildomų decibelų, kurie atsiranda dainuojant su pritarimu. Kai dainuojama su pritarimu, tai reikia tylinti būgnus ar bosinę gitarą, dar kažką „išimti“ etc. Garso kokybę komplikuoja ir jo perdavimo kanalai – monitorius perduoda garsą į dainuojančią auditoriją, choristai jį priima ir su balsu savo siunčia per mikrofonus toliau – publikai... Žodžiu, su akompanimentu choro garsas tampa labai tirštas, negrynas, aplipęs įvairiais trukdžiais. Bet jeigu atskirai kalbėsime apie masinio choro a cappella skambesį ir jo spalvą, tai jie yra gražūs. Tikrai gražūs! Juos ir tvarkyti lengva, nes nėra anų pašalinių faktorių. O dėl garso perdavimo, tai kokybė gerėja. Garso emisiją gali gryninti garso režisierius ir kuo toliau, tuo labiau, kadangi naujieji sferiniai mikrofonai jau geba priimti ne vieno žmogaus, – kūrinio ir dirigento.“

(Kl.: „Išėitų, kad jungtinis choras vis dėlto turi estetinę prasmę, išskirtines žanrines savybes, yra vertingas kaip toks?“)

P. Bingelis: „Taip! Taip. Jis turi tokias galimybes. Tam ir yra dainų šventė. Buvai dainų šventėje Latvijoje ir Estijoje. Kaip jie pradeda kokią dainą iš pianissimo ir kaip jie išaugina ją iki fortissimo! Klausai ir jauti, kad tu kyli nuo žemės. Kyli! Tave garsas kelia. Taip kaip Notre Dame vargonai; jų neįsivaizduojamos galimybės, klausai crescendo ir nežinai, kada jis sustos. Kai tokį crescendo padarai dainų šventėje, tai jau yra ir visos šventės sėkmė. Didelė sėkmė! Šitokį garsinį stebuklą padaryti gali tik didelis choras.“

K. Barisas: „Jungtinis choras, sakyčiau, psichologine prasme, yra labai jautrus kolektyvas, turįs savo specifinius bruožus. Dirigentams jis iškelia kai kurių problemų, kurias jie arba įvykdo arba neįvykdo diriguodami. Todėl sakau, šis jungtinis choras yra jautrus: yra tokia masė žmonių, atsiranda tam tikrų akustinių ir ritmikos problemų ir choro dirigentui būtina jas įvaldyti savo manualine technika, savo rankų judesiais vieną kitą kūrinėlį <...>. Nebūtina

reikia eiti vien į populiariąją muziką, į šiuolaikinę harmoniją, nes dainų šventė yra dainų šventė, kad dainuotų visa Lietuva ir kad ta daina džiugintų visą žiūrovų sektorių.“

V. Miškinis: „Pratęsiu mintį dėl mūsų chorų garso a cappella spalvos ir pakartosiu – ji yra graži ir natūrali dėl dainavimo fonetinės bazės. Lyginant ją su kitų tautų dainavimu mes turime daug privalumų vien dėl to, kad mūsų kalba yra skambi, natūralios balsės ypač palankios dainavimui.

Ne veltui amžinatilsį solistas A. Sodeika, pas kurį aš mokiausi dainavimo, sakydavo: rusų kalba yra kačių kalba, anglų – šunų, vokiečių – gyvačių, italų – dievų kalba, o lietuvių kalba yra „žmonių kalba“. Tai metaforos, kurių esmė – kalbos fonetinė bazė. A. Sodeika omenyje turėjo tai, kad visos mūsų balsės yra natūralios ir jeigu žmogus dainuodamas natūraliai išsižioja, tai jų skambesio spalva yra aiški, graži, organiškai išreikšta, balsai skamba nei per giliai, nei per plokščiai – taip, kaip diktuoja pati žmogiškoji prigimtis. Ta prasme ir mūsų jungtinio choro skambesio spalva dainuojant a cappella iš tikrųjų yra graži. Tikrai graži!“

Jungtinis choras – unikalus tautos turtas, turintis ypatingą socialinę ir meninę reikšmę. Jis suvienija tautą, generuoja jos savimonę, manifestuoja dainos meną. Kai chorai gerai parengia bendrąjį repertuarą namuose, jis geba dainuoti dvasingai, įdomiai ir raiškiai. Viena iš pačių sudėtingiausių problemų yra repertuaras, kuris turi ne tik patenkinti nevienalytę muzikiniu skoniu ir amžiumi publiką, bet ir būti prieinamas visiems chorams. Lietuvių jungtinis choras dėl kalbos sonoristikos pasižymi natūraliu gražiu vokaliniu skambesiu. Dirigentai pastebi ir abejotinas naujovių įtakas: siaurėja a cappella dainavimas, daugėja dainų su pritarimu, neaiškus garso technikos (mikrofonų) ir akompanuojančio dainavimui orkestro poveikis choro vokalinei kultūrai, ritmo invazija ima agresyviai stelbti dainiškąją pasaulėjautą, teikia populiariesiems koncertams būdingo nervingumo etc.

Mūsų jungtinis choras, keičiantis dainininkams, neturi tvirtų pastovių dainavimo šventės situacijoje įgūdžių, darbas su juo nuolat prasideda tarsi „iš naujo“. Bendresniu mastu, dirigentai jungtinio choro meninės galimybės vertina entuziastingai; juos imponuoja ir pajėgesnio jungtinio choro, galinčio atlikti kur kas sudėtingesnę repertuarą nei dabar, vizija.

3. Jungtinio choro patirtis

Prieš pirmąją Lietuvos Dainų dieną 1924 m. kompozitorius ir pagrindinis šventės organizatorius J. Žilevičius paskelbė „Dešimtis chorui taisyklių, kurias kiekvienas choro dalyvis privalo žinoti?“¹¹. Taisyklėse buvo nurodyta: dainininkas turi žinoti ir kaip elgtis šventėje, mokėti dainos žodžius ir savo balso partiją, dainuojant nerėkti, neperšaukti kitų, nemušti takto koja. Choro vedėjas – mokėti taisyklingai diriguoti, o „ne taip kaip malkas kertant“ etc.

Dabar tokių instrukcijų pateikti nebereikia, jas visi praktiškai žino, nors, tiesą sakant, reikalavimai dabar gerokai griežtesni ir profesionalesni. Dabar iš dainininkų pageidaujama ne tik puikiai mokėti repertuarą ar operatyviai vykdyti dirigento ir režisieriaus nurodymus, bet ir būti kūrybingiems, meniškai *iniciatyviems*. Šalia viso to – suvokti ir nuoširdžiai priimti, internalizuoti asmeniniu lygiu ritualinių–simbolinių veiksmų prasmes.

Neigiamą poveikį jungtinio choro patirčiai daro paskutiniaisiais dešimtmečiais mažėjantis bendras chorų skaičius šalyje, dainininkų nubybėjimas, migravimas. Tačiau, aptariant jungtinio choro patirties klausimą, vertėtų sugretinti ir lyginti du faktus: 1960 m. dainų šventėje, ką tik pastatytoje Vingio estradoje, chorai repetavo *visą savaitę*, dukart dienoje(!)¹², dabar gi tenkinamasi keliomis repeticijomis. Vadinasi, vienaip ar kitaip patirtis kaupiasi.

(Kl.: „Ar galima jungtinį chorą laikyti sąlygiškai pastoviu kolektyvu?“)

V. Miškinis: „*Ne! Jungtinis choras kiekvieną kartą susikuria tarsi iš naujo, būna daug naujų dainininkų. Suvažiaavę iš visos Lietuvos chorai Vingio estradoje laiko pabendrauti ir susicementuoti turi mažai; visi kartu pabūname tik tiek, kiek trunka tos kelios repeticijos ir šventinis koncertas. Po jų vėl ketveri metai pauzės. Tokia trumpalaikė buvimo kartu situacija jungtinio choro susidainavimo bendrą patirtį fiksuoja silpnai. Ilgiau ir stipriau ji įsitvirtina dirigentų sąmonėje. Žinoma, solidžiausių tokių patirtį turi vyresnioji dirigentų karta. Ji gerai įvaldė estrados akustikos suvokimą, jungtinio choro girdėjimą,*

¹¹ Žilevičius J. Dešimtis chorui taisyklių, kurias kiekvienas choro dalyvis privalo žinoti? *Muzikos menas*, 1924, nr. 3, p. 11–12.

¹² Joje, t. y. 1960 m. dainų šventėje, su J. Gruodžio muzikos mokyklos choru dalyvavo ir straipsnio autorius.

dainavimo kokybės pajautimą, repeticijų organizavimo ypatybes. Turėdami tos rūšies didžiulį patyrimą jie sugeba aiškiau už jaunuosius diriguoti masei žmonių, įdomiau interpretuoti kurinius, efektyviau išreikšti skambesio skirtumą tarp mažo ir didžiulio choro. Tai laikytina mūsų chorinės tradicijos sudėtine dalimi ir vertybe, kurią turi perimti jaunoji dirigentų karta.“

P. Bingelis: „Kiekvienoje šventėje į estradą ateina vis kiti žmonės. Praėjo ketveri metai ir choruose dainininkai pasikeitė. Viskas keičiasi. Gali būti, kad vieną kartą tas pat kūrinys bus geriau parengtas ir suprastas, kitą – blogiau. Jeigu dainininkai namuose nebus pratinami prie dainavimo kultūros, dinamikos, frazių vedimo, o tik „pramokomi“ šventei, tai nieko gero nebus. Dabar tokios nuostatos ypač jaučias – chorų „pramokinimas“ šventei, nusiteikimas „kaip nors mes padainuosime“... Nors į šventę chorai susirenka vedami vieno tikslo – padainuoti, tačiau muzikinio-vokalinio mąstymo, nusiteikimo siekti aukštesnio meninio lygio – nėra. Tai ne požiūris, apie kurį verta kalbėti.“

A. Dambrauskas: „Nors kiekvienoje dainų šventėje susirinkęs jungtinis choras yra gerokai pasikeitęs – dalis dainininkų dėl amžiaus „įsirašė“ į senjorų chorų gretas, vis dėlto kažkokį ankstesnį patyrimą jis atsineša. Be to juk nei susirepetavimas per kelias repeticijas, nei koncertai nebūtų įmanomi.“

K. Barisas: „Rengdamiesi 2014 m. dainų šventei sieksime, kad visi chorai dainuotų mintinai. Matytų dirigentą ir kiekvieną jo judesį, o artimesni dainininkai – ir jo šyptelėjimą, veido mimiką ir kita. Tai tikrai duotų kitokią prasmę, nes kai choro dainininkai yra akis įbedę į natas, dirigentui būna sunku suvaldyti dešinę ir kairę puses. Žiūri į natas, o dirigentas nori pajudinti chorą, raiškiai pafrazuoti, padaryti kokią nors netikėtą fermatą ar ritenuto. Žiūrėk, vienas flangas pradeda atsilikti, kitas užskuba, tik vidurys eina paskui dirigentą... Dainuoti mintinai – siekiama racionaliai, teikianti daug vilčių. Todėl net ir pas save chorams repeticijose reikėtų mokytis šventės repertuarą mintinai, o pačioje šventėje – be jokių natų.“

A. Šumskis: „Jungtinio choro patirtis kaupiasi su kiekviena dainų švente. Šiai tradicijai susiformuoti yra būtina periodiškumo sąlyga. Periodiškumas! Be jo bus sunku išsaugoti dainų švenčių tradiciją. Jungtinio choro patirtis atsiranda ir formuojasi ne vien Vilniuje, bet ir tarp Vilniaus ir regioninių švenčių. Antai Klaipėdos dainų šventės, kuriose dalyvauja per 7000 dainininkų, yra regiono ir miesto šventė. Pirmiausia šventė miestui! Tačiau ji tampa ir repeticija, pasirengimu respublikinei dainų šventei.“

Pažodžiui komentuojant dirigentų pareikštas nuomones tektų konstatuoti ne ypač optimistinę padėtį – mūsų jungtinio choro patirtis yra nepastovi, trapi. Atkūrus Nepriklausomybę mėgėjų chorai sluoksniuojasi pagal jų meninį lygį, į priekį išsiveržia gerieji kameriniai, o silpnesnieji atsilieka, dėl to irsta jungtinio choro meninis homogeniškumas. Problema net tik meninė, bet ir pedagoginė: būtina ugdyti sąmoningą dainininkų požiūrį į jungtinį chorą, atsakomybę dainų šventei ir tautai. Chorinio ir kartu tautinio sąmoningumo problema iš tikrųjų nėra vien mūsų epochai būdinga yda, ji lygiai tokia pat aštri buvo lietuviškų chorų sąjūdžio (XIX a. pradžia) laikotarpiu, tarpukariu, sovietmečiu. (Dainininkų nedrausmingumu, pareigingumo stoka skundžiasi visa mūsų chorinė publicistika.). Tai nuolatinis siekinys pavienio ir visų šalies chorų mastu, o jeigu imsime visą dainų švenčių kultūrą apskritai, tai bus visuomeninė kūryba be atvangos, didelių uždavinių įveikimas, kaip po trečiosios dainų šventės tikino M. Budriūnas¹³.

Toliau V. Miškinio ir K. Bariso nuomonės apie dirigento autoriteto – veterano reikšmę šventei.

V. Miškinis: „Bendravimas su žymiu dirigentu visada išlieka atmintyje. Imkime susitikimą su maestro Lionginu Abariumi – žmogumi, kuris chorinei Lietuvai daug davė, jos labui nuveikė nepaprastai daug iškilių darbų. Jį visi pažįsta ir už šiuos nuopelnus gerbia. Kai jis pakyla į dirigento tribūną – visų akys nukrypsta į jį: „Atsistojo Abarius!“, „Abarius!“ Susitikti su tokiu menininku dainininkui prestižas, garbė, meninė pažintis – viskas kartu. <...>. Bendravimas su tokiu žmogumi – svarbus kultūros faktas ir didelė dvasinė vertybė. Mano jaunystės laikais toks buvo Konradas Kaveckas. Vėliau tapo Saulius Sondeckis, Juozas Domarkas, Jonas Aleksa.“

K. Barisas: „Autoritetas, autoriteto reikšmė – svarbus dainų šventės momentas. Didelio autoriteto! Galima pasakyti ir pavarde – profesorius Liongino Abariaus. Užtenka tik jam išeiti į areną, o jis visiems žinomas žmogus, ir choras iš karto jam paklūsta. Su chorą jis gali daryti ką tik nori, nes choras jį tiesiog „valgo“. Na, o jeigu dar žinomas kūriny, antai kaip J. Naujalio „Lietuva brangi“, tai niekas ir į natas nebežiūri, moka mintinai, visi mato tik Maestro, seka kiekvieną jo judesį. Suprantama, tai duoda didelę sėkmę.“

¹³ Budriūnas M. Lietuvių dainų švenčių meninė ir auklėjamoji reikšmė. *Muzikos barai*, 1931, nr. 1, 2–7.

Mintys istoriškumo požiūriu nebus perdėm originalios: autoriteto vaidmuo dainų šventėje yra atskira ir intriguojanti mūsų chorų istorijos tema: tautinio atgimimo laikotarpiu ir pirmosiose dainų šventėse žibėjo kompozitorių S. Šimkaus ir J. Naujalio asmenybės, Mažojoje Lietuvoje – Vydūno, J. Žilevičius Lietuvoje ir išeivijoje Amerikoje buvo organizaciniu chorų ir muzikų centru. Savo autoritetus turi latviai, estai, vokiečiai, šveicarai. Muziko autoriteto vaidmuo mėgėjų chorų sąjūdžiuose, taigi ir dainų šventėse, yra daug efektyvesnis nei profesionaliajame mene, nes žymus chorvedys yra ne tik autoritetas profesiniu požiūriu, bet ir *dvasinis vadovas*, visuomeninės energijos žadintojas.

Atgimusios Lietuvos dainų šventėse autoriteto situacija šiek tiek pasikeitė: didžioji dauguma dainų šventės dirigentų yra pačios aukščiausios klasės profesionalai, profesoriai ir docentai, dirbantys LMTA ir universitetuose, vadovaujantys geriausiems šalies chorams – terpė vienavardžiui autoritetui išsikristalizuoti nedėkinga, kuris laikas arenoje sukasi bent keletas autoritetų. Vis dėlto gerai, kad apie šią problemą jau yra užsiminta, nors kalbant apie vieną – L. Abariaus asmenį.

4. Dainų šventė – džiaugsmo išraiška

Dainų šventei chorai rengiasi kelerius metus, susirepetuoja atvykę į Vilnių; bet tai tik repeticija. Šventė (Dainų diena) įvyksta vieną kartą, ji sukuriamą dalyvaujant keliolikos tūkstančių asmenų chorui ir masinei publikai. Dainų diena – vienkartinis visų susirinkusiųjų kūrinys.

Šventė yra antitezė kasdienybei, jos *tarsi* paneigimas ir persikėlimas į jausminį pasaulį, jausmų sferą. Senas klausimas – „Kas yra dainų šventė: koncertas ar šventė?“ – nėra tik tautologija, tai ir rimta dainų šventės problema, skatinanti pasirinkti atitinkamą tyrimo premisą ir objekto prasmų interpretacijos kryptį, ir refleksija, nukreipianti šventėje vykstančių meninių-dvasinių procesų ir jų prasmės interpretaciją. Plečiantis dainų švenčių estetikai ir refleksijai anksčiau ar vėliau tas klausimas turės rasti jei ne atsakymą, tai bent judėjimą link jo. Paieška priklausys nuo daugelio aplinkybių: kokie chorai dalyvauja šventėje – mėgėjų ar profesiniai (dainų švenčių varomoji jėga nuo pat jų atsiradimo yra mėgėjų chorai); kokioje erdvinėje-akustinėje situacijoje renginys vyksta (kamerinėje salėje ar lauke), ar Dainų diena – vien chorinis koncertas, ar iš daugelio struktūrinių

dalių susidedantis darinys etc. Premisos pasirinkimas nulems ir objekto interpretaciją.

Straipsnio autorius choro dainavimą šventėje interpretuoja ne vien kaip koncertą, bet ir kaip platesnės reikšmės tautinį fenomeną: „Dainuoti, vadinasi, jausti ir *byloti* tą ypatingą *vienovę*, kuri ir yra tavo tauta, tauta savo žemėje, po savo dangum, su savo kalba, savo daiktais, su viskuo, kas gyva ir negyva. Lietuviškumas (kaip ir kiekvienas atskiras tautiškumas) ir yra šio *vienovės* jausmas. Seniausios dainos ir seniausi daiktai yra pirminiai tos vienovės pasireiškimai“¹⁴.

Sąlygiškai, žinoma, priimtina ir siaura šventės-koncerto interpretacija, kuri iškelia dainavimo meną virš visų kitų šventės veiksmų.

V. Blūšius – muzikas, Klaipėdos miesto ir kelių respublikinių švenčių režisierius: „*Mano nuomone, Dainų diena, kuri trunka 3–4 valandas, yra šventinis koncertas. Kadangi iš estrados nuolat skamba muzika (šiuo atveju vokalinė) pirmoje eilėje yra koncertas ir jokio išankstinio nusistatymo šventės-koncerto santykiu nereikia. Režisierius, gavęs programą, gali siūlyti vienokius ar kitokius režisūrinius sprendimus, papildančius vieno ar kito kūrinio atlikimo įvaizdį, tačiau jokių būdu nenustelbiančius pačios muzikos ir dirigento sumanymo.*“

Tokia nuostata šventės struktūros ir dalių hierarchijos požiūriu yra lyg ir šventės komponavimo tradicinė linija, priimtina ir straipsnio autoriui. Bet, plačiau žiūrint, paradigmoje – dainų šventė yra šventinis koncertas – esama silpnos grandies: koncerto svarbiausias tikslas būna pats menas ir estetinis pasigėrėjimas juo. Šventė, taigi ir dainų šventė, turi daugiau funkcijų. Autorius išskiria tokias funkcijas: tautinę-politinę, meninę-estetinę, meninių tradicijų tęstinumo ir atnaujinimo, šventimo, komunikavimo, pramogos¹⁵. Tokia daugiareikšmė objekto samprata eina nuo pat pirmosios mūsų Dainų dienos (1924 m.). Užtenka atidžiau įsiskaityti į pirmosios ir antrosios mūsų dainų švenčių leidinius – knygeles ir neliks jokių abejonių: jų kūrėjai šventę laikė didžiąja tautos švente, pranokstančia koncerto reikšmę. Ir tai morališkai įgalioja sekėjus tokią dainų švenčių misiją perduoti ateičiai, iš vienos muzikos kartos į kitą.

¹⁴ Daujotytė V. *Justino Marcinkevičiaus žemė*. Vilnius: Alma littera, 2012, 128.

¹⁵ Panašiai dainų šventės funkcijas apibrėžia ir latvis Talis Tysenkofps. Žr.: *Dziesmu un deju svētku funkcija un vērtība ilgtspējīgas attīstības kontekstā Referāts konferencē. Dziesmu un deju svētku tradīcijas ilgtspēja Baltijā*. Rīga, 2007. gada 8.–10. novembris Pētnieku grupa.

Tačiau koncertu ir muzikos „klausymu“ Vingio estradoje senokai nusivilta – klausyti sąlygos čia blogos, publika nedėmesinga, vaikščiojanti, „klausytojais“ jų lyg ir nepavadinsi, o amfiteatriškos pakyls jiems valdžia nežada statyti... Ar verta bėgti nuo realybės? Šioje estradoje dainų šventės (Dainų dienos) vyksta nuo 1960 m., t. y. daugiau kaip pusę amžiaus, vadinasi, jau susiklostė tradicija. Pagaliau kur Dainų dienos riboženkliai tarp vienos ir kitos dalies? Dainų šventė prasideda chorų eitynėmis, estradoje prieš koncertą vyksta iškilminga atidarymo ceremonija, paskui koncertas ir dar improvizuota „užsklanda“. Estų dainų švenčių legenda kompozitorius ir dirigentas Gustavas Ernesaksas, turėdamas omenyje tokią šventės struktūrą, vertingą ir patrauklią, tikina: „<...> dainų šventė pati savaime pirmiausia yra *šventė* (pabrėžta – R. G.), jos laukia, iš jos daug tikisi, joje dalyvauja, joje išreiškia save. <...> man rodos, paties jungtinio choro garso nepakartojamas daugiaspalvis galingumas masės dainavimą pakelia iki šventinio lygio. O dar tik ką buvusios eitynės į šventę – jos jau pakėlė nuotaiką. Paskui – dainininkų iniciatyva ir valia, jų sąmoninga drausmė, viešas jų taurių jausmų parodymas“¹⁶.

Šventė iš prigimties yra manifestacijos, jausmo ir džiaugsmo pasaulis, suprantama, psichologiniu aspektu ir šventės netapatinant vien su pramoga, regimaisiais efektais ar fejerverkais. Galima dainų šventę nagrinėti pasirinkus kurio nors autoriaus šiuolaikinę šventės teoriją, ieškoti vertybinių ir psichologinių atitikmenų, ir jų rasime daug¹⁷, tačiau galime pasirinkti ir paprastesnę, trumpesnę šventės sampratą, tarkime, tokią, kurią LR Seimui pateikė profesorė, habil. dr. Angelė Vyšniauskaitė: „<...> šventė – tai visuma sakralios prasmės veiksmų, kuria nors išskirtine proga atliekamų didesnėje ar mažesnėje bendrijoje ir suteikianti tos bendrijos nariams dvasinį pasitenkinimą bei fizinį atsipalaidavimą, sielos atgaivą“¹⁸. Tokios šventės teorinės konstantos dainų šventei tinka labiau nei bet kokiai kitai Lietuvoje

¹⁶ Cit. iš: Jakelaitis V. *Saulei leidžiantis – toks buvimas drauge*. II knyga. Vilnius, 2002, 151.

¹⁷ Gadamer H. G. *Grožio aktualumas. Menas kaip žaidimas, simbolis ir šventė*. Vilnius: Baltos lankos, 1997; Sverdiolas A. *Aiškinimo ratas. Hermeneutinės filosofijos studijos* – 2. Vilnius: Strofa, 2003; Dinzelsbachner P. Darbas ir šventė. *Europos mentaliteto istorija*. 1998, 285–315; Мазаев А. И. Праздник как социально-художественное явление. Москва, 1978 ir kt. Yra įdomus ir magistro darbas (Kiminaitė R. *Dainų švenčių įtaka šiuolaikinei Lietuvos kultūrai*. Magistro darbas. Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas, Istorijos katedra [darbo vadovė doc. dr. J. Mackevičiūtė]. Šiauliai, 2011.

¹⁸ Vyšniauskaitė A. Apie šventes, papročių ir tradicijos sampratą bei švenčių apibūdinimas. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=7034&p_d=21303&p_

vykstančiai šventei. Net pačios Baltijos šalys oficialiai dainų šventes sieja būtent su šventės terminu – *dainų šventė* (*dainų ir šokių šventė*), *dziesmu svėtki* (platesnis terminas – *dziesmu un deju svėtki*), *laulupidu* (estiškai: *lau-lu* – daina, *pidu* – šventė, šventimas). Jausmų inspiracija būdinga kiekvienam koncertui, didelėje ir mažoje salėje, tačiau tokiose situacijose jie yra racionalesni, santūresni ir ne tokio diapazono kaip masinėse situacijose ir šventėse.

Kaip įvardyti dainų švenčių prasmę individo lygmeniu? Baltijos šalių paraiškos UNESCO registrai tekste to neaptinkame¹⁹. Prasmės įvardytos visuomeniniu istoriniu-kultūrologiniu aspektu. Bet chorai ir publika į šventę renkasi norėdami kažką patirti *dabar ir čia*.

2008 m. Klaipėdoje vykusiam respublikiniame jaunimo chorų festivalyje „Mes – Lietuvos vaikai“ straipsnio autorius pakalbino vieną iš garbingiausių mūsų dainų švenčių rengėjų veteranų (nuo 1950 m. dainų šventės), choreografą prof. Juozą Gudavičių. Profesorius: „Gaila, kad tie, kurie galbūt skaitys mano mintis, nemato džiugėsio ir laimingų dainuojančių vaikų. Mes sėdime tarp žiūrovų, taip pat džiaugiamės ir tiesiog nesinori išeiti iš čia, kur tiek džiaugsmo, muzikos, laimės!“²⁰.

R. Gelgotienė: „*Dainų šventės poveikis dainininkams labai stiprus. Nepaprastai stiprus! Štai dėl ko – dėl jo visi pagyvenusių žmonių kolektyvai, nepaisydami įvairių nepatogumų, suvažiuoja į šventę. Jie yra užsikrėtę tomis šventės emocijomis. Jie nori tokio pojūčio. Tai kažkas labai didingo!*“

Iš tikrųjų laimės, džiaugsmo potyriai – potyriai čia ir dabar kaip tik ir yra „bendrumas, tobulos bendrumo formos manifestacija“²¹, nešanti žmonėms džiaugsmą ir traukianti juos į šventę. Ar ne žmonių vienybės ir džiaugsmo idėją iškėlė L. Bethovenas savo monumentalios IX simfonijos finale, parašytame F. Šilerio odės „Į džiaugsmą“ eilėmis: *Seid umschlun-gen Millione, diesen Küßen ganzen Welt!* Prasmė žmogiškųjų metafizinių reikšmių lygmenyje. Su L. Bethoveno IX simfonijos idėjos kosminiu aukščiu Baltijos šalių dainų švenčių tiesiogiai sieti gal ir nederėtų, nes jos

¹⁹ Dokumento lietuvišką adaptaciją rasite D. Rastienienės publikacijose (Lietuvos dainų švenčių tradicija ir simbolizmas. *Muzikos barai*, 2007, nr. 5/6, 1–7 ir kt.).

²⁰ Cit. iš: Gudelis R. Trečiasis „Mes Lietuvos vaikai“ festivalis-konkursas Klaipėdoje. *Liaudies kultūra*, 2009, nr. 1, 65–72.

²¹ Gadamer H. G. *Grožio aktualumas. Menas kaip žaidimas, simbolis ir šventė*. Vilnius: Baltos lankos, 1997, 56.

nukreiptos ne į visą pasaulį, o į savo tautą. Bet iš esmės idėja ta pati – susijungti dainoje.

Džiaugsmas Dainų dienoje yra tarsi mozaika, sudėliota iš mažų gražių fragmentų. Atskiri dainų ir džiaugsmo fragmentai susilieja į bendrą įspūdį ir vieną visų džiaugsmą.

Prisiminkime 2007 m. dainų šventėje atliktą ir „Tūkstantmečio šventėje“ (2009 m.) pakartotą nuotaikingąją J. Mikutavičiaus „Pasveikinkit vieni kitus“. Dainos efektas buvo nelauktas. (Paprastėme reiškinių pakomentuoti dainą dirigavusį K. Barisą.)

K. Barisas: „Man buvo labai smagu. Man smagu, kai pakyla visų akys ir antakiai, kai susijungiama viename muzikos judesyje, kai nuotaiką aktyvina vieningi, nors ir iš anksto netreniruoti rankų ir kūno judesiai, kai dainininkai žodžiu ir garsais pasineša bendrauti tarp savęs, su dirigentu ir solistu. Nors, kaip prisimenu, prieš tai buvo nemažai klaustukų: kaip pasiseks suvaldyti tokią dainininkų masę – greitas tempas, sinkopuota ritmika... Dėl to buvo labai malonu, kai atsirado abipusė dirigento ir solisto – M. Mikutavičiaus muzikinė-jausminė sąveika, gera valia ir iš to vieningi impulsai į chorą ir į publiką. Matėte, kas vyko dainuojant: choras šėlo! Šėlo! Suimprovizavo spektaklį: tai ranką pakelia, tai linkteli, tai vienas į kitą pasižiūri, dar ir į solistą, mane. Tiesiog vyko spektaklis, choro energetika skriejo per visą Vingio parką, iš ten, tarsi atsimušusi į šilą, grįžo į dirigentą ir solistą, galiausiai į žiūrovus. Plojo choras, plojo žiūrovai. Aišku, tokia visuotinė euforija yra reikšminga ir reikalinga visai tautai. Žmonės ateina į šventę ir patiria džiaugsmą, pasitenkinimą. Svarbu ir tai, kad taip gali atsitikti ne tik dainuojant tradicinę-ritualinę „Lietuva brangi“, bet ir kai netikėtai atsiranda tokia nauja daina.“

Su šia daina išsiliejęs džiaugsmas buvo jaunatviškas, žaidybinis („Kaip gyveni? – Gerai!“), o antai šventės finale, giedant tradicinės tautinės dainas J. Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“ ir J. Naujalio „Lietuva brangi“, džiaugsmas kitokio atspalvio – tauraus, tai manifestuojantis tautinę dvasią džiaugsmas²².

V. Miškinis: „Dabar dainų švenčių programos struktūrą labiau lemia tematika. Toks šventės rengėjų sutarimas. Kai pradedama formuoti naujos,

²² Anoje šventėje (2007) M. Mikutavičiaus daina atsidūrė netinkamoje programos vietoje ir gerokai apgadino finalo rimtį. Ta klaida buvo atitaisyta „Tūkstantmečio“ šventėje, ją nukėlus į šventės pabaigą, pasidainuoti ir pašėlti sau patiems.

būsimos šventės koncepcija, tai visuomet pradedama ne nuo kūrinų paieškos, o nuo idėjos, minties.“

Vadinasi, bendra šventės jausminė atmosfera, repertuaras, taigi ir asmeninis / visuomeninis džiaugsmas yra fokusuojami į tam tikrų idėjų simbolizmą ir jų manifestavimą²³. Šis poslinkis vertintinas kaip pastanga atnaujinti dainų šventes ir suteikti joms aiškesnę visuomeninę ir meninę intenciją.

5. Dirigentai apie dainų šventės prasmes

Prasmė yra apibendrinta pažintinė, jausminė ir loginė, kartu ir kalbinė visuomeninė patirtis. J. Mureika skiria tris prasmės sąlygas: poreikis, kylantis iš privalejimo išreikšti save tam tikroje srityje, antra, žmogus turi disponuoti tiek logikos, tiek kalbos atžvilgiu konceptualia žinojimo sistema, trečia, prasmių išvedamumas į pajautą.²⁴

Dirigentų nuomonės – ne estetikų, šventės teoretikų, o gyvų kūrėjų. Jų mąstymas ir aktyvūs kūrybiniai veiksmai individualūs, nesusieti su teoriniais konstruktais. Tuo jie naudingi kaip gyvoji šaka teoriniams apibendrinimams.

(Dirigentų atsakymai į klausimą „Kaip suvokiate, pajaučiate dainų šventės prasmę?“)

T. Ambrozaitis: „Dainų šventė yra: viena iš bendravimo formų, bendras vieningo proceso siekis, bendrumo jausmas, vienijantis įvairaus amžiaus, lyties, socialinės padėties žmones. Gražiai derantis jungtinis choras – neprilygstantis jokiame orkestrui ansamblis.“

A. Dambrauskas: „Dainų šventė pelnytai vainikuoja didžiulį pasirengimo laikotarpį ir su tuo susijusius įvairius renginius, ji sudaro sąlygas atsiskleisti įvairių lygių chorams, žmogui išreikšti save per dainą. Kas gali būti geriau, kai šalia tavęs stovi tūkstančiai bendraminčių.“

A. Viesulas: „Dainų šventės yra daugiau skirtos dvasinei tautos kultūrai bei kalbai puoselėti, tradicijoms ir jų išskirtinumui atskleisti. Ir gal nereikėtų jungtiniame chore ieškoti harmoninių meninių ar kitų dalykų vertinimo, nes

²³ Pradedant pirmąją Pasaulio lietuvių dainų švente, kiekviena tolesnė šventė buvo susiejama su kokia nors aktualia idėja: 2003 m. šventė buvo skirta Karaliui Mindaugui, 2007 m. – dainos menui („Dainos ratu“), 2009 m. – Lietuvos tūkstantmečio jubiliejui.

²⁴ Žr.: Mureika J. *Pajaustos mintys*. Vilnius, 2006, 74.

dainuojantieji masiniame chore labai jaučia jėgą ir dainavimo stiprybę. Ir gal ne vienam per kūną nueina šiuropo pasitenkinimo banga supratus, kad me – lietuviai, mes – jėga.“

V. Miškinis: „Suteikti džiaugsmo tiems, kurie stovi vienoje barikados pusėje ir dainuoja. Ir tiems, kurie stovi kitoje barikados pusėje ir klauso. Tikslas – išlaikyti dainų švenčių tradicijos tęstinumą. Siekiant to tikslo amžiais vyksta nematoma priešybių kova: vieniems dainos patinka, kitiems nepatinka, vieniems per daug popso, kitiems per daug liūdesio ir dar kažko kritikuotino... Tai labai sudėtingas šventės repertuaro parinkimo ir atlikimo klausimas. Kad visi būtų patenkinti, kad dainos nebūtų per lengvos geriesiems chorams ir nenuskriausti liktų senjorai su tremtiniais, kad nebūtų nuobodu jaunimui – išties sunku.“

G. Sauspreikšaitienė. „Ilgos varginančios repeticijos dainų švenčių metu, per mažai įspūdžių ir turiningo laiko. Prastos apgyvendinimo sąlygos. Nepaisant to, dainų švenčių koncertų metu patiriama labai stipri masinio dainavimo energetika užburia dainininkus ir palieka neišdildomą įspūdį.“

A. Girdzijauskas: „Iš estetiškos pozicijos vertinant, yra chorų, kurie palieka daug didesnę įspūdį ir daug gilesnę estetinį pasitenkinimą nei dainų šventės choras. Tačiau bendras įspūdis iš mūsų dainų švenčių didžiulis ir gerokai pranoksta tą estetinį pasigėrėjimą, kurį sukelia kokybiškas choralinis dainavimas. Todėl man regisi, kad vertė, kurią suteikiame dainų šventės chorui, glūdi ne vien dainavime, bet ir tokiuose aspektuose, kaip **tautinis** (tautos bendrumas, išlikimo užtikrinimas, kultūros tęstinumas), **psichologinis** (priklausymo galingai ir stipriai bendruomenei jausmas, saugumo ir reikšmingumo pojūtis); **pedagoginis** (vertybių perdavimas jaunajai kartai, auklėjimas bendrais išgyvenimais ir patirtimi); **emocinis** (persiėmimas bendra nuotaika, vienas kito palaikymas, pripažinimas), ir gal dar kitokiuose. Muzikinis išgyvenimas, estetinė emocija šiuos aspektus susieja ir sustiprina.“

V. Blūšius: „Išliekamąją vertę turi dainų švenčių visuma, kaip tautos reiškinys, dėl kurio išgyvenama, pergyvenama, kuris nešiojamas kiekvieno tautiečio širdyje. Vienai šventei pasibaigus jau laukiama ir svajojama apie kitą. Prieš 1990 m. dainų šventę buvo pasklidęs gandas, kad reikia dainų šventės nerengti (blokada, tankai ir t. t.). Man būnant Marijampolėje teko susitikti su „Suvalkijos“ choro dalyviais (vad. Junevičienė). Besilankant išėjo kalba, kad sklando gandai dėl dainų šventės įvykimo. Choristai man vienbalsiai pareiškė – kai nuvažiuosite į Vilnių, ponams mūsų vardu pasakykite: „Mes ateisime

pėsti ir nuėję į estradą dainuosime.“ Manau, kad jiems šventė – tautinė vertybė. Tautinė vertybė išnykti negali, jei tauta ją nešioja savyje ir puoselėja dainų švenčių pavidalu.“

Dirigentai, matome, šventę vertina laisvai, intelektualiai, įvardija daug jos reikšmių ir jas išdalia į visuomeninį-tautinį ir asmeninį-individualų lygmenis. Visuomeninio lygmens vertybė: tautos susitelkimas, vienybės ir tautinių jausmų dainuojant gaivinimas ir stiprinimas, dainavimo tradicijos, kaip ypatingos tautinės vertybės, tęsimas etc. Individualaus lygmens vertybės: individas suartėja su sociumu-tauta, asmuo pasijaučia esąs tautos dalimi ir jos kultūros aktyviu subjektu. Po visu tuo apdangalu tiesiogiai ir netiesiogiai matyti *džiaugsmo* kategorija.

Dirigentai kalba esamuoju laiku ir tuo liudija dabar vykstantį socialinį ir kultūrinį-meninį procesą, konstatuoja dainų švenčių aktualumą kaip *realų*. Belieka daryti paprastą ir kartu esminę išvadą: dainų šventės ateityje bus tiek aktualios, kiek jos tautai atneš prasmingo, dvasingo džiaugsmo.

6. Jungtinio choro meninė-dvasinė energija

Dainų švenčių jungtinis choras – keliasdešimt įvairaus meninio lygio chorų, keliolikos tūkstančių įvairaus amžiaus ir socialinės padėties, įvairaus muzikalumo, charakterių ir aktyvumo dainininkų susijimas ir dvasinis susiliejimas siekiant vieno tikslo ir panašių išgyvenimų. Ne profesinių, o mėgėjų chorų, kuriuose ekspresyvus veiksnys yra daugeliu atveju lemiantis visą veiklos pobūdį. Toks kolosalus mėgėjų kolektyvas, kaip ir visi gyvi organizmai, tam tikrais momentais pats siekia *susiaktyvinti, susižadinti*. „Subangavimo“ nuo vieno estrados flango nusiridenimas iki kito ir atgal, sutartiniai skandavimai, plojimai sau patiems – mums jau įprastas vaizdas, choro aktyvinimosi, energijos proveržių ir tarpusavio sutarimo ženklai. Visi šie akiai patrauklūs reiškiniai, išskyrus itin retus atvejus, yra kultūriškai ir psichologiškai priimtini, o šventėje net pageidautini; be jų šventė bus ne šventė. Vis dėlto tokie ir kiti panašūs masiniai jausminiai veiksmai adekvačiai gali būti vertinami tik vietos tradicijos ir jos prasmės kontekste. Juos perkėlus į kitą gali kilti rimtų nesusipratimų. Pateiksime du pavyzdžius.

Pirmas pavyzdys. Po Pirmosios pasaulio lietuvių dainų šventės (1994 m.) vienas išeivijos muzikas iš Amerikos piktinosi ir didžiausiu ne-

kultūros gestu palaikė mūsų jungtinio choro aplodismentus dirigentams ir pačiam sau²⁵. Mus tokia kritika stebina, nes tai mūsų šventės tradicinė norma. Išeivijoje kitaip: jų dainų šventėse choras kelis kartus mažesnis, dainuoja salės scenoje, laikosi ramiai, dirigentams ir sau choras neploja.

Antras pavyzdys.

A. Girdzijauskas: „Į vieną dainų šventę pasikvietėme mūsų šalyje viešėjusių vokiečių muzikos mokytojų delegaciją, pasiūlėme jiems pabūti jungtiniame chore, tarp kitų dainininkų. Efektas buvo nelauktas: vokiečiai nesižavėjo nei dainomis, nei atlikimu: jie pakraupo matydami ir jausdami vienybės jėgą, kurios apimtas buvo jungtinis choras.“

Iš kur tokia mums neįprasta vokiečių reakcija? Žmonių vienybės jausmas juk nėra kažkas destruktivaus humanizmo, moralės ir visuomeninių santykių atžvilgiu! Galima manyti, vokiečius išgąsdino šio fenomeno suvokimas per savo tautos trauminę patirtį – Didžiosios Vokietijos imperijos likimą, nacionalsocializmą, du Vokietijos sukeltus pasaulinius karus, toli gražu ne paskutinį vaidmenį suvaidino ir jų dainų šventės²⁶. Bet Baltijos šalių dainų šventės yra pripažintos tarptautiniu mastu, nuo 2003 m. įtrauktos į UNESCO Reprezentatyvų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą ir jų ginti nuo neadekvačios reakcijos nėra reikalo. Tiesa, svarbu, kad vokiečiai tiesiogiai pajuto mūsų jungtinio choro energiją ir tuo patvirtino tokio reiškinio realumą.

Didžiuliame jungtiniame chore jausmų proveržiai *dainuojant* visuomet būna dinamiški: jie išsižiebia, stiprėja, prasiveržia visa galia, paskui atslūgsta ir, jeigu atsiranda kita tam palanki daina ir įtaigus, energingas naujas dirigentas – kils nauja banga.

Jausmų inspiracija – žadinimas iš dirigento pusės ir susižadinimas pačių dainininkų iniciatyva jungtiniame chore plinta vadinamojo psichinio užsikrėtimo principu. Socialinės psichologijos mokslas kol kas tyrinėja tik stichiškai kylančius psichinio užsikrėtimo reiškinius – paniką, riaušes, pogromus, religinių grupių ekstazę, bet pripažįsta, kad tokie procesai yra gyvybingesni ten, kur buriasi artimų tikslų siekiantys, panašūs savo nuostatomis žmonės²⁷. Jausmų inspiraciją patiria ir mėgėjų, ir profesiniai meno

²⁵ Sližys S. Kelios muzikos kritikos problemos. *Muzikos žinios*, 1995, nr. 246, 10–11.

²⁶ Žr.: Gudelis R. Dainų švenčių ištakos ir liuteroniškoji muzikinė tradicija. *Res humanitariae* XI. Klaipėda, 2012, 102–128.

²⁷ Андреева Г. М. *Социальная психология*. Москва: МГУ, 1980, 195–230.

kolektyvai, tik mėgėjų jie didesnės amplitudės, impulsyvesni. Impulsas ir proveržio kryptis ta pati – kūrinio meninė interpretacija. Dėl to psichinis „užsikrėtimas gali pasiekti dar aukštesnį arba intensyvesnį laipsnį, įgaudamas *atsidėjimo* objektui formą. Intencija į suvoktą objektą čia taip pabrėžta (akcentuota), kad apima visą sąmonės lauką, išstumdama iš jo kitokį turinį, ir dėmesys sutelktas išimtinai į vieną objektą. Suvokimo aktas gyvėja bei turtėja, subjekto sąmonė tarsi atsiskleidžia, atsiveria objektui ir tampa itin jautri visoms jo ypatybėms. <...>. Juo įtemptesnis atsidėjimas, tuo gilesnis ir grynesnis bus ir iš jo iškyląs jausminis atbalsis“²⁸.

Tokia yra teorinė prielaida aiškinantis su dirigentais choro meninės-dvasinės ekspresijos klausimą.

(Kl.: „Ar jungtinis choras turi kokią nors energetiką, ar Jūs ją jaučiate?“)

P. Bingelis: „Visi chorai ir orkestrai ją turi. Tai labai gerai jaučiame! Jaučiasi, kada dainininkams kūrinys patinka, kuriuos jie gerai moka. Kai dainininkai kūrinį gerai moka, tai jie stovi ir laukia – „jie čia parodys, ką gali...“ Bet jei kūrinys jiems nepatinka, ar dar kas nors tokio yra – nesklандаus, sudėtingo, tai jie tuoj pat tarsi nutrūksta, atšąla – „kaip nors prastumsim šitą kūrinį“. Tai žmogiški, labai aiškiai pajuntami dalykai.“

V. Miškinis: „Be abejo! Be abejo! Bet kokia energetika turi savybę daugintis. Chore vieno dainininko energija progresijos principu daugindamasi iš keliolikos tūkstančių kitų dainininkų plečiasi, stiprėja. Būna įvairūs masinės psichozės reiškiniai, riaušės. <...>. Choro energetika kitokia, kultūros požiūriu vertinga. Būna, kad lyg ir nei iš šio, nei iš to visa dainininkų auditorija užsidega, persisemia euforija. O kartais atvirkščiai – visi, kaip susitarę, staiga ima atrodyti vangūs, net pavargę...“

(Kl.: „Ar Jūs ją jaučiate?“)

V. Miškinis: „Puikus pavyzdys paskutiniai Tūkstantmečio šventė (2009), kuri net labai ryškiai išsiskyrė iš visų kitų. Šventė buvo pakylėta aukštos idėjos – Lietuvos tūkstantmečio jubiliejaus manifestavimo. Idėja buvo tokia masinanti, taip visiems svarbi, kad kiekvienas žmogus stengėsi ją išjausti ir tą savo jausmą perteikti dalyvavimu šventėje. Dainavimas buvo kaip niekada sudvasintas, nuoširdus. Idėja nulėmė jungtinio choro jausmų sanauką ir emocijų

²⁸ Sezemanas V. *Estetika*. Vilnius: Mintis, 1970, 72.

iškrovą. Dvasingumo pakilimas buvo ypatingas. Mes, dirigentai, visi tai net labai aiškiai pajutome: sklandė kažkokie biolaukai – pasididžiavimo fluidai, atsakomybės fluidai. Ir visi jie susiliejo į visų jausmą, į šventę!“

(Kl.: „O ar publika buvo dėmesingesnė kaip įprasta?“)

V. Miškinis: „Aišku! Aišku! Jautei ir užsimerkęs. Įsivaizduokite, niekas net neplepėjo tarpuose tarp dainų, net ir tuomet, kai susidarė tam tikros pauzės! Buvo visiškai kita pajauta, kitas požiūris į tai, kas vyksta! Kita vertus, nelaimėliai esame, kad dažniausiai per šventės vidurį prapliumpa lietus, prakiūra dangus. Estradoje ir publikoje sąmyšis – kas skleidžia skėčius, kas vynioja lietpalčius, kas, bijodami sulyti, bėga... Daug rūpesčių atsiranda, kai nuo lietaus reikia pridengti dainuojančius vaikus ir jaunimą... Kai lyja, choras užsidengia skėčiais, dirigentas jam nebeegzistuoja, nes jo nesimato. Laimei, per Tūkstantmečio šventės Dainų dieną lietaus nebuvo ir tai buvo laiminga diena.“

V. Miškinis: „Kadangi aš turiu nemažą dirigavimo tokiam chorui patirtį, tai galiu drąsiai teigti, kad būna įvairiai: kartais gali ir labai stengtis kažką padaryti, bet sunkiai sekasi, kartais užtenka tik pirštą pajudinti ir tau choras atliepia su tokia energija, kad net šurpas nukrečia. O apskritai kalbant apie jungtinio choro jausminę energiją, tai ji, iš dainininkų tekėdama tiesiai į dirigentą, daro net labai stiprų poveikį. Kai dainininkai atsisaukia tavo mostui, aiškiau suvoki ne tik savo asmeninę kaip dirigento atsakomybę, bet dar ir pats iš to choro gauni įtaigius energetinius fluidus. Tie dalykai ateina ne savaime, ne be impulso iš dirigento pusės, ne be asmeninės sugestijos, ne be muzikinio kūrinio, kuriame jau yra užkoduota šios energijos potencija“

A. Šumskis: „Jungtinio choro energetika, aišku, kad priklauso nuo daugelio faktorių, bet atsitinka ir <...> jos proveržių, kurių net negalėjai numatyti. Taip atsitiko ir Klaipėdos dainų šventės (2012 m.) finale dainuojant J. Cechanovičiaus „Lietuva dainų šalis“. Ji davė tokį stiprų emocinį proveržį, kokio net aš pats su režisieriumi S. Jačėnu neplanavome ir nesitikėjome. Atrodo, dainininkai lingavo su visa estrada, publika buvo dvasiškai pakilusi ir nenorėjo skirstytis.“

R. Maleckaitė: „Proveržiai kai kada didesni, kai kada mažesni. Bet ką tu begalvotum, ką besakytum – energijos šaltiniai, tiksliau impulsai, yra užprogramuoti! Paimkite šventės koncerto programą. Kai į ją patenka naujų emocinių kūrinų – energetikos impulsų bus daugiau. Kai mažiau – bus mažiau. Čia

turbūt yra kaip ir su dailės kūriniais <...>. Viskas priklausys nuo to, kokia ir kiek juose energetikos, kiek meilės į tą kūrinį įdėjo poetas ir kompozitorius. Štai čia tas energijos šaltinis, kuris choro pažadintas skleisis geometrine progresija. Neabejoju, kad tarp lietuviškų kūrinių tokią savybę turi J. Naujalis „Lietuva brangi“ ir J. Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“. Gal čia fizikai, astrologai, ekstrasensai galėtų paaiškinti – kaip, kodėl? Kodėl tie kūriniai visur sukelia gyvą klausytojų atgarsį? Namuose ir svetur! Kitataučiams nebūtina net tų dainų turinio perpasakoti, visi supras ir be to. Tiesiog iš tų dainų atsiveria kažkoks energetinis darinys, suprantamas mums ir visiems kitiems. Aš tą tikrai jaučiu!“

R. Maleckaitė: *„Jungtinis choras, man atrodo, yra galbūt pati didžiausia jausmų sanauja ir iškrova. Dainų šventėse tai aš pajuntu dažnai. Ne dainų šventėse vienintelis tokios masinės energijos susikaupimas buvo Atgimimo Sąjūdžio laikotarpiu, kai vyko pirmieji mitingai Vingio parke. Dar ir Baltijos kelyje. Tą energiją aš aiškiai jatau, jatau tiesiog fiziškai, nes ji mane veikia. Dainų šventėse, jau sakiau, labiausiai ta energija veikia, kai aš stoviu tarp atlikėjų. Ten susikoncentruoja didžiausias energijos pliūpsnis ir ten verda didžiausios emocijos. Stovint dirigento pusėje, prie dirigentų suolo, jų mažiau. Galbūt todėl, kad aš galvoju ne visai tą patį ką jie – dainininkai. Mano sąmonė perkrauta įpareigojimu analizuoti tai, kaip čia vyksta dainavimo technologiniai dalykai, ar viskas gerai etc. Žinoma, kai pats diriguoji, tai gali kažkiek choro energiją valdyti ar bent ją pakoreguoti. O kai choro klausausi klausytojų pusėje (sektoriuje), tai jo poveikis man silpnesnis. Stipriausias choro poveikis ir pojūtis būna tokiose šventėse, kurios vyksta be trukdžių, lygiai, gražiai, kai viskas gerai surepetuota, padaryta, nebūna techninių nesklandumų, nereikia galvoti, ar tuo metu įsijungs ar išsijungs mikrofonai, ar garsas nenulūš... Tuo-kart šventės ir choro pojūtis būna begalinis!“*

(Kl.: „Vis dėlto, ar būna atvejų, kai choras valdo dirigentą?“)

P. Bingelis: *„Būna! Choras eina sau, dirigentas iš paskos. Priežastis – dirigentas yra patekęs ne į tą profesiją. Čia ne jo profesija. Jeigu jis choro nevaldo, tai jis tėra mėgėjas. <...>. Labiausiai krinta į akis, kai ne vietoje yra žmogus.“*

Išvados iš dirigentų pareikštų nuomonių būtų tokios: jungtinis choras turi stiprią ir realią dvasinę energiją, kuri atsiveria atliekant meninį kūrinį, šios energijos turinys yra „geras“, optimistinis, skatinantis dirigentą ir

kūrybinį choro aktyvumą. Būtina sąlyga tokiai kūrybinei atmosferai susiformuoti ir skleistis, plėstis yra gerai parengtas repertuaras, dar ir dirigento meninė galia. Įkvėpti chorą pajėgia toli gražu ne kiekvienas dirigentas. Optimizuoti choro meninę-dvasinę energiją gali ir dainų šventėje manifestuojama idėja, ypač jeigu ji yra pajaučiama ir aktuali visai tautai.

Išvados

1. Dainų šventę dirigentai laiko daugiareikšmiu tautiniu ir kultūriniu-meniniu fenomenu, aktuali ir perspektyviu.
2. Dainų šventė – tai vientisas renginys, šventė, turinti aukštesnes prasmes nei koks nors jungtinio choro koncertas. Tokia samprata eina iš tradicijos ir šventės prasmės tautos kultūroje. Apibendrintu dainų šventės prasmės ir vertės kriterijumi galima įvardyti džiaugsmą – žmonių vienybės manifestavimo ir dainos meno dvasinę reakciją.
3. Dirigentai vieningai pripažįsta jungtinio choro žanrinį-rūšinį savi-tumą ir pozityviai jį vertina bendrosios chorinės kultūros kontekste. Šalia to, išryškėja individualizuoti dirigentų požiūriai į kai kurias aktualias problemas (repertuarą ir jo žanrinę sudėtį, dainavimą su pritarimu ir *a cappella*, taikant garso mechaniką etc.).
4. Unikali jungtinio choro savybė – jo meninė-dvasinė energija. Ji impulsyvi, sunkiai prognozuojama, tačiau jos potencialas būna užkoduota meniniame kūrinyje, atsiveria tik kokybiškai parengus ir meniškai atliekant jį. Šventės meninių-dvasinių procesų mediatorius yra dirigentas. Intensyvios jo ir choro meninės-dvasinės inspiracijos tampa svarbia šventinės kultūros dalimi, palieka itin gilų įspūdį visiems šventės dalyviams.
5. Dirigentai pripažįsta intencijos-idėjos reikšmę dainų šventės efektyvumui, kadangi tautai aktuali idėja suaktyvina šventės atmosferą, nuteikia dalyvius meninei kūrybai.

Literatūra

Abromaitytė L. Dainų šventės šviesa ir debesys. *Lietuvos žinios*, 2007 07 09 (nr. 153) etc.
Budriūnas 1931 – Motiejus Budriūnas. Lietuvių dainų švenčių meninė ir auklėjamoji reikšmė. *Muzikos barai*, 1931, nr. 1, 2–7.
Daujotytė 2012 – Viktorija Daujotytė. *Justino Marcinkevičiaus žemė*. Vilnius: Alma littera.

- Dinzelbachner 1998 – Peter Dinzelbachner. Darbas ir šventė. *Europos mentaliteto istorija*, 285–315.
- Estetikos enciklopedija*. 2012. Vilnius: MELDC.
- Gadamer 1997 – Hans Georg Gadamer. *Grožio aktualumas. Menas kaip žaidimas, simbolis ir šventė*. Vilnius: Baltos lankos.
- Gudelis 2009 – Regimantas Gudelis. *Chorai ir dainų šventės Lietuvoje – etninės savimonės žadintojai: raidos ir raiškos problemos (XIX a. II pusė – XXI a. pradžia). Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga*. Humanitariniai mokslai. Etnologija (07H). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Gudelis 2012 – Regimantas Gudelis. Dainų švenčių ištakos ir liuteroniškoji muzikinė tradicija. *Res humanitariae XI*. Klaipėda, 102–128.
- Gudelis 2001 – Regimantas Gudelis. *Chorinis menas lietuvių tautos kultūroje*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
- Gudelis, Plungienė 2011 – Regimantas Gudelis, Irena Plungienė. Tradiciškumo fenomenas Dainų švenčių pajautoje: sociologinių tyrimų duomenimis. *Res humanitariae IX*. Klaipėda, 2011, 190–209.
- Jacikevičius 1995 – Aleksandras Jacikevičius. *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius: Žodynas.
- Kiminaitė 2011 – Raimonda Kiminaitė. *Dainų švenčių įtaka šiuolaikinei Lietuvos kultūrai*. Magistro darbas. Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas, Istorijos katedra [darbo vadovė doc. dr. J. Mackevičiūtė]. Šiauliai.
- Jakelaitis 2002 – Vytautas Jakelaitis. *Saulei leidžiantis – toks buvimas drauge*. II knyga. Vilnius.
- Muzikos enciklopedija*, t. 1. 2000. Vilnius.
- Pasikalbėjimai ant Dainų švenčių kelio: ar išliks Dainų šventės lietuvių dvasingumo viršūnė? [Dalyvavo LLKC direkt. pavad. J. Mikutavičius, prof. habil. dr. E. Balčytis, poetas M. Martinaitis, prof. habil. dr. R. Grigas, kompozitorė N. Sinkevičiūtė. Išdėstė L. Giedraitis.]. *Muzikos barai*, 2007, nr. 5–6, 28–30.
- Gražinis 2006 – Romualdas Gražinis. Tautiškumo pamokos. *Krantai*, 2006, nr. 4, 47.
- Rastenenė – Dalia Rastenenė. Lietuvos dainų švenčių tradicija ir simbolizmas. *Muzikos barai*, 2007, nr. 5/6, 1–7.
- Sakalas – Aloyzas Sakalas. Kada išnyksta valstybė. Prieiga internetu: <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/asakalas-kada-isnyksta-valstybe.d?id=60296105#ixzz2GEtvVuvE>.
- Sezemanas 1970 – Vosylius Sezemanas. *Estetika*. Vilnius: Mintis.
- Sližys 1995 – Stasys Sližys. Kelios muzikos kritikos problemos. *Muzikos žinios*, 1995, nr. 246, 10–11.
- Stoškus – Krescencijus Stoškus. Apie liaudies kultūrą ir kai kuriuos dabartinės kultūros reiškinius (pašnekesys su filosofu K. Stoškumi). *Liaudies kultūra*, 1990, nr. 1, 16–18.
- Sverdiolas 2003 – Arūnas Sverdiolas. *Aiškinimo ratas. Hermeneutinės filosofijos studijos – 2*. Vilnius: Strofa.
- Terminorum musicae index. Septem linguis redactus*. Akadémiai Kadó Budapest. (Bäarenreiter Kassel – Basel – Tours – London), 1978.
- Vyšniauskaitė – Angelė Vyšniauskaitė. Apie šventes, papročių ir tradicijos sampratą bei švenčių apibūdinimas. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=7034&p_d=21303&p_

Zaborskaitė 2011 – Jolanta Zaborskaitė. Tikrovė yra tarsi užkalbėta būti neigiama. Prieiga internetu: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-03>.

Žilevičius 1924 – Juozas Žilevičius. Dešimtis chorui taisyklių, kurias kiekvienas choro dalyvis privalo žinoti. *Muzikos menas*, 1924, nr. 3, 11–12.

Андреева 1980 – Галина Михайловна Андреева. *Социальная психология*. Москва: МГУ.

Мазаев 1978 – Анатолий Ильич Мазаев. *Праздник как социально-художественное явление*. Москва.

Романовский 1968. – Николай Романовский. *Хоровой словарь*. Ленинград.

Šaltiniai

Dainų šventės dirigentų apklausos, atliktos laisvo interviu – pokalbių metodu Lietuvos chorų sąjungos „Vasaros akademijoje“ (Bebrusas – 2012), medžiaga – garso įrašai CDE. Klaipėdos universitetas, MF, Muzikologijos instituto archyvas.

Remigijus Gudelis

THE JOINT CHOIR IN THE SONG FESTIVAL: THE PROBLEM OF THE GENRE PECULIARITY AND ARTISTIC-SPIRITUAL ENERGY

Summary

Song Festivals which take place in Lithuania and the joint choir performing in them is a symbolic artistic-spiritual convergence of singers, conductors and audience, the expression of the national spiritual power and ethnic identity. These phenomena having significance and value in themselves have been chosen as a separate object of the research. The research is based on the theoretical material and the interview-free conversation with the outstanding conductors of the Song Festivals. Conductors Lionginas Abarius, Petras Bingelis, Vytautas Miškinis, Rasa Gelgotienė, Kastytis Barisas.

First Song Festivals which took place during the period of the national rebirth (the second half of the 19th century) in Switzerland and Germany, later in the Baltic countries, were mostly valued for their national aspect. When the artistic level of choirs was growing, song festivals became valuable phenomena of culture and art. Since song festivals in the Baltic states were based on soviet ideology during the period of soviet occupation (the second half of the 20th century), music critics avoided pointing out their national significance and had to do with the statement of their artistic

level. After the independence of these countries had been regained, the attitude to Song festivals expanded greatly; the interviewed conductors see in them the collection of integral social and artistic values which is humane and relevant in the conditions of modern culture.

In Lithuania Song Festivals take place every four years. During this period the joint choir is formed that performs with the same programme, however, it is relatively situational and traditional at the same time; the choir which carries the experience of singing together from previous festivals. The interview with the conductors showed that they do not tend to overestimate this experience: they more willingly point out the constant change of singers, and because of this the questions of consciousness and artistic discipline appear. Actually this attitude reveals not so much the present artistic situation of the joint choir and the experience, but their artistic aspiration – constantly increasing requirements for such a choir.

All the conductors admit that the artistic-spiritual energy of the joint choir is real and unique. However, this energy is not constant, as it correlates with the piece of music and the quality of its performance. The strongest impulse for the energy to show itself is the very piece of music and the potential of artistry and spirituality which has been coded as well as the high quality preparation and performance of the piece of music, the will and energy of the conductor as the one who interprets. However, the discharge of the strong energy is not a constant state of the choir. This is only a special state of the overall artistic inspiration and experience.

The conductors also state that because of different reasons pieces of music which are not so vivid and cannot be performed in an interesting and artistic-spiritual way are included in the repertoire of the Song Festivals. But there are several traditional pieces which acquired the importance of artistic reliquary, which always cause an exceptional spiritual resonance of the joint choir and the audience. Among them there are lyrical songs by the composers J. Naujalis, J. Gudavičius.